
FILOZOFIJSKA VJERA KARLA JASPERSA

Danijel Tolvajčić, Zagreb

Katolički bogoslovni fakultet u Zagrebu
e-mail: dtolvajcic@net.hr

UDK: 1 Jaspers, K.
141.32
Stručni članak
Primljeno 4/2009.

Sažetak

Temeljna je nakana ovog priloga predstaviti Jaspersovu ideju "filozofijske vjere". Riječ je o ključnom konceptu njegove kasne misli. "Filozofijska vjera" je "treći put" između ekskluzivizama religije i znanosti. Takva vjera ne može se ispovijedati u definiranim izričajima, ali može biti priopćena u prijedlozima – "filozofijskim sadržajima vjere" poput "Bog jest", "Postoji bezuvjetni zahtjev", "Čovjek je konačan i nedovršiv", "Čovjek može živjeti pod Božjim vodstvom", "Svijet ima iščezavajući opstanak između Boga i egzistencije".

"Sadržaji filozofijske vjere" nisu obvezno ili znanstveno zna-
nje; svaki od njih radije ima svoj izvor u temeljnom iskustvu
"egzistencije" – oni su izvor čovjekove slobode i, poradi toga, istinski
izvor "egzistencijalnog" filozofiranja.

Ključne riječi: *Karl Jaspers, filozofijska vjera, sloboda, egzis-
tencija, transcendencija, znanost, religija.*

UVOD

Njemački filozof Karl Jaspers, jedan od začetnika "filozofije egzistencije", u svojoj je kasnoj, poslijeratnoj fazi cjelokupnu svoju filozofiju nazvao "filozofijskom vjerom". Takvo, filozofijsko, vjerovanje jedno je od mogućnosti ozbiljenja čovjekova odnosa prema transcendenciji. Poradi toga Jaspers je u trajnom dijalogu s različitim religijskim tradicijama, osobito biblijskim religijama – židovstvom i kršćanstvom – kao i njihovim teologijama. Kao "i religijska vjera, ona također govori o "Bogu".¹ Njezin temeljni filozofijski sadržaj

¹ Usp. Karl Jaspers, *Der philosophische Glaube angesichts der Offenbarung*, R. Piper & Co. Verlag, München, 1963., str. 196.

vjerovanja” glasi “Bog jest”.² Filozofija je, kao i religija, trajno izvorište šifri – svojevrstnih simbola koji transcendenciju nastoje uprisutniti. Iako se religijska i filozofijska vjera u bitnim stvarima razlikuju, ipak se može reći kako se područja s Jaspersove filozofije i religijske teologije u određenoj mjeri preklapaju.

Na najpregnantniji način izrazio je to *Paul Ricoeur* koji smatra kako je “Karl Jaspers danas jedan od onih rijetkih filozofa koji nastoje održati tešku poziciju između pozitivnih religija, s njihovim vjerovanjima i konfesionalnim strukturama i ateističkog humanizma deriviranog od *Augustea Comtea*, *Karla Marxa* ili *Nietzschea*”.³ Nakana je ovoga priloga istražiti Jaspersovu ideju filozofijske vjere i njezinih sadržaja.

1. “VJEROVANJE” KAO TEMELJ FILOZOFIJSKOG POGLEDA NA SVIJET

“Filozofijska vjera” (*der philosophische Glaube*) jedan je on najvažnijih pojmova Jaspersove misli. Štoviše, cjelokupna se njegova filozofija ostvaruje kao filozofijska vjera. Riječ je o jednom od njegovih temeljnih koncepata, kojem je posvetio i istoimeni *programatski spis*.⁴ Riječ je o pokušaju spašavanja vlastitosti filozofije.

Njezino značenje za cjelinu svojega mišljenja Jaspers opisuje u crtici iz svoje *Filozofske autobiografije*: “Od trenutka kada je objavljena moja *Filozofija* (1931.), javno sam zastupao filozofijsku vjeru kao smisao filozofskog učenja. U spisu *Filozofijska vjera* (1947.) jasno sam je uobličio.”⁵

Ona je nužna posljedica njegova načina filozofiranja, a proizlazi iz egzistencijalne svijesti o posvemašnjem *neuspjehu* misaonog zahvaćanja transcendencije. Ona nikada nije puki sadržaj niti je ograničena na sam akt subjekta, već je utemeljena u onome što

² Usp. Karl Jaspers, *Philosophische Glaube*, R. Piper & Co. Verlag, München, 1963., str. 33.

³ Paul Ricoeur: The Relation of Jaspers' Philosophy to Religion, u: Paul Arthur Schilpp (ur.): *The Philosophy of Karl Jaspers*, Tudor Publishing Company, New York, 1957., str. 611.

⁴ Prvo izdanje Jaspersovog spisa *Der philosophische Glaube* izašlo je 1948. godine. Taj programatski spis zapravo je zbir od šest “gostujućih predavanja” koja je Karl Jaspers godinu dana ranije održao na poziv Slobodnog akademskog zavoda i Filozofsko-povijesnog fakulteta Sveučilišta u Baselu.

⁵ Karl Jaspers: *Filozofska autobiografija*, Bratstvo i jedinstvo, Novi Sad, 1987., str. 136.

nosi pojavnost – *Jednome* koje se pojavljuje u rascjepu na subjekt i objekt.⁶

U zasnivanju filozofijske vjere inspirirao se i Kierkegaardovim subjektivizmom i vjerom koja iz njega proizlazi,⁷ ali i drugim velikim likovima iz povijesti filozofije i ljudskog duha općenito, poput starozavjetnih proroka, Bude, Boetija, Giordana Bruna, Spinoze i mnogih drugih koji su hrabro istupali, štoviše, čak i umirali za istinu svojega uvjerenja.⁸ Kao takva, filozofijska je vjera prisutna u slobodnim filozofirajućim pojedincima od početaka svijeta i čovjeka.

U djelu *O izvoru i cilju povijesti (Vom Ursprung und Ziel der Geschichte)*⁹ Jaspers donosi tri “temeljne kategorije vječnog vjerovanja”:

- *Vjera u Boga (der Glaube an Gott)*¹⁰
- *Vjera u čovjeka (Glaube an den Menschen)*
- *Vjera u mogućnosti u svijetu (Glaube an Möglichkeiten in der Welt).*

Jaspers konstatira kako pojam vjere proizlazi iz pojma Obuhvatnog,¹¹ jer “Obuhvatno koje sam ja” kao čovjek, u isto vrijeme biva obuhvaćeno “Obuhvatnim koje je bitak” - svijetom i transcendencijom. To se “obuhvaćanje” transcendencije, poradi sloma svakog konačnog iskaza i misli, osvjetljuje jedino putem vjerovanja. A *filozofijska vjera postaje tako akt filozofirajuće egzistencije u kojem ona postaje svjesna transcendencije*¹² i stoga

⁶ Usp. Karl Jaspers, *Philosophische Glaube*, str. 16.

⁷ Tako Kierkegaard vjerovanje određuje kao želju da se bude “vlastito ja i želeći da se bude samim sobom tako da se to vlastito ja transparentno zasniva u Bogu” (Sören Kierkegaard, *Bolest na smrt*, Velika edicija “Ideja”, Beograd, 1980., str. 64).

⁸ Zasigurno ovdje treba spomenuti i *Friedricha Heinricha Jacobija*, koji je, iako se Jaspers ne referira izričito na njega, zacijelo značajan za ideju “filozofijskog vjerovanja” općenito. Jacobi je, ustajući protiv “prosvjetiteljskog racionalizma”, naglasio važnost osjećaja i pogotovo vjere. On brani individualne vrijednosti i, s obzirom na misao o Bogu, zaključuje kako “dokaz pretpostavlja nedokazivo”, odnosno naglašavajući kako je Bog dostupan jedino putem vjerovanja.

⁹ Usp. Karl Jaspers, *Vom Ursprung und Ziel der Geschichte*, Fischer Bücherei, Frankfurt/M – Hamburg, 1955., str. 212-220.

¹⁰ *Isto*, str. 212.

¹¹ *Ante Kusić* primjećuje kako se Jaspersova filozofija vrti oko dva velika koncepta: Obuhvatnog bitka i filozofijskog vjerovanja. Ta su dva koncepta, po našem mišljenju, u najtješnoj povezanosti jer *filozofijska vjera upravo proizlazi iz motrenja Sveobuhvatnog bitka* (usp. Ante Kusić, *Humanizam i kršćanstvo*, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb, 1995., str. 12).

¹² Usp. Karl Jaspers, *Philosophische Glaube*, str. 22.

živi iz tog Obuhvatnog, štoviše, ona se ostvaruje kao “vođenje i ispunjenje kroz Obuhvatno”.¹³

Vjera je to mislećeg pojedinca koja nosi cjelokupnu egzistenciju, a živi iz svijesti o transcendenciji kao vlastitom izvoru. Kao paradigmatičke primjere Jaspers navodi Sokrata, Boetija i Giordana Bruna, od kojih je svaki “umro za istinu svoje vjere”. Oni su “osobe dostojne strahopoštovanja koje na način mučenika svjedoče filozofijsku vjeru.”¹⁴ Svi su oni umrli za svoju istinu, s kojom su bili “istovjetni”, odnosno egzistencijalno su je potvrđivali u svojem životu. To nije bila naprosto znanstvena, već “egzistencijalna” istina koja je nosila čitavo njihovo biće i koja nije predmet znanja, već vjerovanja.

Vjerovanje, a ne *znanje* jest ono koje daje odgovore na pitanje koje postavlja naše biće. Znanje je ograničeno; ono nikada nije cjelina i ne može dati egzistencijalno relevantne odgovore. Ono je konačno i kreće se u kategorijama konačnog, a nas *nezadovoljstvo* opstankom potiče da postavimo i pitanje o onome “iza” onog konačnog i dohvatljivog znanju. To je temeljna premisa iz koje Jaspers razvija filozofijsko vjerovanje.

2. FILOZOFIJSKA VJERA IZMEĐU ZNANOSTI I OBJAVLJENE RELIGIJE

Znanost, uzeta apsolutno kao svjetonazor, nužno vodi k egzistencijalnom razočaranju. Ona ne može osmisliti i dati svrhu životu. Čini se kako čovjeku ne preostaje ništa drugo do okrenuti se metafizici. Stoga je transcendencija, kako se “pojavljuje” u filozofijskom vjerovanju, potrebna egzistenciji kao njezino *vlastito osmišljenje, ali i kao osmišljenje sveukupne zbiljnosti* jer u tome ne uspijeva filozofijska orijentacija u svijetu. Misao se nadopunjuje onim što se pokazuje nemislivim, ali je zato egzistencijalno važno.

Kako bi čovjek mogao postati slobodna, ostvarena egzistencija i pronašao uporišnu točku kako bi ublažio trajni nemir i trvenje s vlastitom ograničenošću, patnjom i prolaznošću, potreban mu je *pogled na svijet*, a ne empirijsko, znanstveno znanje jer ono nikada ne obuhvaća totalitet bitka.

Znanost je partikularna, Obuhvatno izlazi iz područja njezine kompetencije i stoga ona ne može dati smisao koji zahtijeva cjelovitost. S druge strane, religija, koja doduše nudi vjeru koja zahvaća totalitet

¹³ *Isto, Glaube (...) ist die Führung und die Erfüllung durch das Umgreifende.*

¹⁴ *Isto*, str. 12.

života, počesto apsolutizira pojedine šifre transcendencije i time generira netoleranciju prema drugačije mislećima i vjerujućima. Uzete u apsolutnome smislu, obje se pozicije pokazuju kao krajnosti koje isključuju onog drugoga. Jaspers se stoga odlučuje krenuti trećim putem – putem filozofije. Naravno, ne smije se zaboraviti kako Jaspers u znanosti pronalazi zaleđe svojoj filozofiji, posebno jer i sam dolazi iz znanstvenoga, medicinskog miljea. Filozofija egzistencije nikako nije “neznanstvena” ili “protuznanstvena”, već ona samo naglašava kako znanost, kao partikularno zahvaćanje bitka, ne može dati odgovor na pitanje o smislu čovjekova života. Svjetonazor i egzistencijalne životne vrijednosti nadilaze područje empirijskog, koje je područje znanosti. Na to područje cilja filozofija sa svojom idejom vjerovanja, ali tako da, u isto vrijeme, ne odbacuje znanost.

No, nije li “vjerovanje” (*der Glaube*) ipak prvotno religijski termin? Dolazi li tu filozofija na mjesto religije, nudeći odgovore? U filozofijskoj su vjeri – osobito u ekspliciranju njezinih “sadržaja vjerovanja” - veoma izraženi, uvjetno rečeno, “teologijski” elementi. To je, naravno, privuklo pažnju velikog mnoštva filozofa religije i kršćanskih teologa. Tako jedan od najvećih suvremenih poznavatelja problema Boga u filozofiji *Wilhelm Weischedel* govori o “teologijskoj orijentaciji pojma filozofijskog vjerovanja”,¹⁵ dok neki autori poput *Jörga Salaquarde* idu tako daleko da o filozofijskoj vjeri čak govore kao o “eksplicitnoj filozofijskoj teologiji”¹⁶ ili, još zaoštrenije, poput *Johannesa Riesa*, o “filozofijski prevedenoj teologiji” (*Philosophische übersetzte Theologie*).¹⁷

Jaspers ipak smatra kako filozofija ovdje ne napušta svoje područje. Iako je radikalno drugačija od religije, i filozofija ima svoje “pozitivnosti” pomoću kojih je moguće osmisliti vlastitu egzistenciju, koja može biti temelj, “supstancija” osobnog života. Jaspers je upravo tako zamišljenu filozofiju nazvao *filozofijskom vjerom*. Ona je *treći put* između isključivosti religijske vjere i isključivosti empirijskih znanosti; štoviše, temelj je njegova mišljenja.¹⁸ I kao takva, *apel je za ostvarenje čovjekova samobitka*. Njezine su osnovne značajke:

¹⁵ Wilhelm Weischedel, *Der Gott der Philosophen. Grundlegung einer Philosophischen Theologie im Zeitalter des Nihilismus*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstat, sv. II., str. 127.

¹⁶ Jörg Salaquarda, *Einleitung*, u: isti (ur.), *Philosophische Theologie im Schatten des Nihilismus*, Walter de Gruyter & Co, Berlin, 1971., str. 3.

¹⁷ Johannes Ries, *Philosophischer Glaube?* (I.), u: *Die neue Ordnung* 6 (1952), 396-402, ovdje str. 401.

¹⁸ Usp. Karl Jaspers, *Philosophische Glaube*, str. 10.

za razliku od religijske vjere, ovo je vjerovanje uvijek u savezu sa znanjem i zato je *vjera mislećeg čovjeka*; ono nije puki doživljaj ili neposredni uvid, već se može definirati kao “uočavanje bitka iz izvora putem posredovanja povijesti i mišljenja”.¹⁹ Filozofijska vjera nema svoju čvrstu poziciju, već je “lebdeća”, ne inzistira na fiksiranju vlastitih pretpostavki: “Filozofijsku vjeru valja negativno okarakterizirati: ona ne može postati ispovijest. Njezina misao ne postaje dogma. Filozofijska vjera ne poznaje čvrsto stajalište pri nečemu što je objektivno konačno u svijetu, zato što ona svoje stavove, pojmove i metode samo koristi ne podčinjavajući im se.”²⁰ Filozofijska se vjera temelji na *nadopunjavanju racionalnog iracionalnim*; stvarnost se razumijeva na tragu filozofijskog iracionalizma kao razumijevanja toka događaja kako se on odvija u unutrašnjoj sferi ljudskog bića. Ali filozofijska vjera ujedno ne svršava u slijepom iracionalizmu, pogotovo zbog kantovskog pojma *uma* koji ima značajnu ulogu u njezinu osmišljanju.

Filozofija, kako je Jaspers razumije, ozbiljuje se kao *pogled na svijet (Weltanschauung)*, koji ima temelj u *vjeri*, ali ne znanstvenoj vjeri u napredak ili religijskoj u objavu, već u *filozofijskoj*, koja svoje “božanstvo” susreće kao slobodna egzistencija: “Jezgra je pogleda na svijet vjera. Nesposobna da postane predmet primjerenog mu znanja, ona je izvor koji se osjeća na granici spoznatljivog kao svijet bezuvjetne istine. *Nemoguće je samo mišljenjem naći istinu*. Mišljenje je ispunjeno iz nečeg drugog kada dokučuje istinu. Ako je to drugo empirijska stvarnost opstanka, onda razumljivost po sebi, s kojom se ona priznaje, ne nazivamo vjerom; jer ona je vitalna prinuda. Ali ako je to drugo bitak sâm, koji nije opipljiv i ne može se dokazati kao opstojanje, već se bitkom onog tko misli mora spoznati iz slobode, tada vrijedi: ono što u mišljenju postaje jasno, a da sâm nije jedino promišljeno, jest nešto u što se vjeruje. Vjera se ne može ni argumentima iznuditi ni činjeničnošću dokazati; može se samo misliti polazeći od nje ili idući u njezinom pravcu.”²¹ Filozofija tako postaje svojevrsna *metafizika vjerovanja*.

U tome smislu, *filozofijska je vjera odgovor na najnužniju čovjekovu potrebu da vjeruje*; i kao takva pokušaj je oslobođenja od vječne osamljenosti. Ona pomaže da se prevladaju antinomije

¹⁹ *Isto*, str. 16.

²⁰ *Isto*.

²¹ Karl Jaspers, *Philosophie: I.: Philosophische Weltorientierung, II.: Existenz-erhellung, III.: Metaphysik.*, Springer - Verlag, Berlin, Heidelberg, New York, ⁴1973., ovdje *Philosophie I.*, str. 246.

ljudskoga i dođe do onog božanskog u kojem se pronalazi izvor egzistencije;²² odgovor je na stradanje u graničnim situacijama. Filozofijska je vjera upravo sigurnost bitka u opstanku. Njezin je sadržaj meta-predmetan; kao predmet i sam uvijek iznova iščezava: "Subjektivno, vjera je način na koji je duša izvjesna u pogledu svojeg bitka, izvora i cilja, bez dovoljnih pojmova. Objektivno, vjera se iskazuje kao sadržaj koji, kao takav, ostaje u sebi samome nerazumljiv, štoviše, ponovno iščezava kao samopredmetna."²³

Sva se filozofija pokazuje tada kao njezina priprema, povod, dok je za samo filozofijsko vjerovanje potrebna i *potvrda*, ostvarenje u vlastitoj egzistenciji, i to u konkretnoj povijesnosti. I upravo zato što je povijesna, konkretno ostvarena u jednom trenutku, ona je slobodna od svake apsolutizacije i dogmatizacije, nije ju moguće zatvoriti u općenito upravo zbog njezine povijesnosti. *Filozofijska je vjera slobodna, povijesna i uvijek u nastajanju.*²⁴

Upravo zato što je slobodna, filozofijska je vjera duboko *individualna*; ona je "samo u *samomišljenju* – *mišljenju samog sebe* (*Selbstdenken*) – svakog pojedinca";²⁵ vjera je pojedine egzistencije koja traži vlastiti smisao nasuprot besmisla koji nalazi u svijetu koji je izgubio ljudskost. Vjerom pojedina egzistencija dolazi do svojeg smiraja u transcenciji, ali ne nauštrb vlastite slobode i individualnosti.

Filozofirajući ili, bolje rečeno, putem filozofijske vjere kao *slobodnog čina mislećeg pojedinca*, ja transcenciju *sâm* prepoznajem, bez posredovanja nekakvih institucija ili sustava dogmi, kao ono što nisam ja *sâm*. "Bog" je taj koji daje da ja jesam. Vjerujući u "Boga" filozofijskog vjerovanja, čovjek vjeruje

²² Karl Jaspers, *Vom Ursprung und Ziel der Geschichte*, str. 268.: "Vjerovanje ne znači neki određeni sadržaj, ni dogmu. (...) Vjerovanje jest ono što je ispunjujuće i pokrećuće u osnovici čovjeka, u kome je čovjek povezan s izvorom bitka izvan sebe."

²³ Karl Jaspers, *Philosophie II.*, str. 279.

²⁴ Kurt Salamun ovako određuje Jaspersovu filozofijsku vjeru: "Ovo vjerovanje nema objektivno sigurnog dokaza o opstojanju transcencije i nije vezano za obrede, Crkve, svećenike i teologe koji pretendiraju biti interpretatori Božje objave. Filozofijsko vjerovanje je optimističko vjerovanje koje uključuje povjerenje u mogućnost slobode i humanosti kao i opstojnost metaempirijske dimenzije bitka (transcencije, Boga, Obuhvatnog). Ona ne proglašava ni apsolutnu sigurnost posjedovanja konačne istine, niti apsolutno istinsko znanje o ovoj dimenziji bitka" (Kurt Salamun, *Karl Jaspers*, u: Edward Craig (ur.), *Routhledge Encyclopedia of Philosophy*, sv. V., Routhledge, New York – London, 1998., str. 80-84, ovdje str. 81).

²⁵ Karl Jaspers, *Philosophische Glaube*, str. 16.

u sebe samoga kao moguću egzistenciju i svoju budućnost. Svaki je pojedinac odgovoran i pozvan na "unutarnje djelovanje". Stoga to vjerovanje proizlazi iz čovjekove egzistencije i usmjereno je k transcencijom kao svojem nadahnuću. Egzistencija je ta koja transcencijom prevladava paradokse bića i ona postaje, dolazeći sebi samoj, svjesna "svojeg Boga" kao izvora vlastitog samoostvarenja.

Za Jaspersa odgovor je na pitanje o najdubljem smislu ljudske egzistencije moguć samo iz transcencije. Tjeskoba i nezadovoljstvo kao plod bezdana neizvjesnosti vlastitoga bića upućuje nas na nešto radikalno Drugo, a tu potragu, kao što smo vidjeli ranije, uobličuje kao *metafiziku*. To nikada nije metafizika gotovih odgovora, već metafizika neprestanog traženja onog apsolutnog, koje u konačnici ipak ne može biti pronađeno jer bi time bilo uništeno kao transcencija, jer "istina iz koje živim jest samo time što postajem identičan s njom, u svojoj pojavi ona je povijesna, u svojoj objektivnoj iskazivosti nije općevaljana, ali ona je bezuvjetna".²⁶ Čovjek pokušava upravo transcendirati i vlastitu konačnost i on to čini intuitivno osjećajući onkraj vlastite ograničenosti i konačnosti slobodu mogućnosti: "Činjenica da čovjek svuda osjeća konačnost i da mu nijedna konačnost nije dovoljna ukazuje na skrivenu mogućnost u njegovom biću. On mora imati i drugi korijen svoga bića osim ovog korijena svoje konačnosti. U čovjeku ne bi postojala težnja za traganjem a da ne postoji nekakvo predznanje o nepoznatljivom. On traga za vlastitim bićem, za beskonačnošću, za nečim drugim. Jedino mu ovo traganje može pružiti zadovoljenje."²⁷

3. "BOG", "ČOVJEK" I "SVIJET" KAO TEMELJNI SADRŽAJI FILOZOFIJSKOG VJEROVANJA

Budući da ne želi biti ni naprosto nekakva konfesionalna, i stoga ograničena, "vjeroispovijest", i samu sebe razumije kao apel za čovjekovu slobodu, filozofijska se vjera ne može nikada ispovijedati u definiranim stavovima.

Ipak, filozofijska se vjera također može uobličiti u *filozofijske sadržaje vjerovanja (philosophische Glaubensgehalte)*. To nisu

²⁶ Isto, str. 12.

²⁷ Karl Jaspers, *Opšta psihopatologija*, Prosveta Beograd i Prosveta Niš, 1990., str. 714.

sadržaji koji proizlaze iz znanja, već oni “nose” egzistenciju koji filozofijski vjeruje.

Sam se prostor sadržaja ostvaruje pomoću četiri pitanja ponovno se oslanjajući na Kantovu filozofiju:

- *Što znam?* (“Was weiß ich?”) Jaspers kod ovog pitanja ima pred očima rascjep na subjekt i objekt i granice mogućnosti znanja koje nam se pritom nameću;

- *Što odista jest?* (“Was ist eigentlich?”) Ovo je pitanje poziv na zahvaćanje onoga što odista jest. “Ono što odista jest” pokazuje nam se kao bitak nerazdvojan od nas samih, od onoga što mi sami jesmo. Bitak upravo kroz naš bitak omogućuje to pitanje o sebi i to se događa putem “osvjetljavanja načina Obuhvatnog” - svijeta, transcencije, svijesti uopće, duha i opstanka. Ukoliko su za pojedinu egzistenciju ti načini obuhvatnog utemeljeni na onom Jednom, tada je bitak Bog;

- *Što je istina?* (“Was ist Wahrheit?”) Jaspers pritom ima prvotno u vidu ne logičku, već egzistencijalnu istinu, čiji bitak ima korijen u nama samima, odnosno riječ je o istini koja nas nosi i daje smisao našem životu. Stoga ona i proizlazi iz Obuhvatnog koje smo mi – opstanka, svijesti uopće i egzistencije, i:

- *Kako znam?* (“Wie weiß ich?”) Riječ je tome da svaka istina nastupa u specifičnom načinu mišljenja: znanstvena istina odgovara znanstvenom, spoznajnom mišljenju, dok egzistencijalna istina postaje očevidna u transcendirajućem, filozofijskom mišljenju.

Putem ova četiri pitanja otvaraju se sadržaji filozofijskog vjerovanja, ona “vode u one misaone tijekove koji na granicama transcendiraju sve spoznatljivo i svijet u cjelini, tako da nam u njima postaje izvjesna pojavnost opstanka, a time i ono obuhvatno bitka, te otvaramo prostor vjere”.²⁸

Tu je riječ o transcendirajućem mišljenju koje je temeljna filozofijska metoda, i u kojem iščezavaju predmeti. U tome se mišljenju uočava beskonačno preko svijeta konačnog. Ono se ukazuje u prekoračivanju sve predmetnosti i kategorijalnosti. Time biva oslobođen prostor za *sadržaje* filozofijske vjere. Naime, kategorije se “vječnog vjerovanja” – vjera u Boga, vjera u čovjeka i vjera u mogućnosti u svijetu - mogu uobličiti i u “*filozofijske sadržaje vjerovanja*” koji se mogu izreći u *stavovima*. Jaspers navodi *pet* takvih sadržaja²⁹:

²⁸ Karl Jaspers, *Philosophische Glaube*, str. 32.

²⁹ Usp. *isto*, str. 33 i dalje.

1. Tvrdnja “Bog jest” prvi je i temeljni sadržaj i tek u filozofskom vjerovanju. Pod “Bogom” - kao jednim od, prema našem mišljenju, najbitnijih pojmova njegove kasne filozofije - Jaspers nema u vidu nekakvo pojedino biće o kojem bi se nešto moglo konačno znati ili koje bi se moglo konačno opredmetiti i time svesti na neki opći iskaz.³⁰ “Bog” je ime za osobni aspekt transcencijije³¹, odnosno njezina “temeljna šifra”,³² i kao takav jedan je od *postulata* filozofijskog vjerovanja; čovjek kao pojedina egzistencija koja vjeruje na filozofski način upravo živi iz božanske zbiljnosti. Čovjek “ima samo jedan izvor, u kojem se o samome sebi u svojoj slobodi osvjeđuje. To je izvor u božanstvu. Samo je ondje vrelo (Quelle) njegove slobode, samo odande proizlazi njegova nepristranost i njegova prava istina; njegova najdublja ljubav i njegov najviši uspon.”³³ No, “Bog” filozofijskog vjerovanja nije objavljeni Bog religije koji se nameće kao zakonodavac i sudac, već je on izvor egzistencije koja je sebi samoj darovana u slobodi. “Sloboda i Bog su nerazdruživi. Zašto? Ja sam siguran: u svojoj slobodi ja nisam iz sebe samoga, već sam u njoj sam sebi poklonjen (...). Kad sam ja uistinu ja sâm, siguran sam da to nisam zahvaljujući sebi. Najveća sloboda zna da biti slobodan u odnosu na svijet znači najdublje biti povezan s transcencijijom. (...) Bog je za mene izvjestan zajedno s odlučnošću, u kojoj egzistiram. On je izvjestan ne kao sadržaj znanja, već kao prisutnost egzistencije.”³⁴

Potrebno je nadići svekoliku kategorijalnost, osloboditi se svih pretpostavki i autoriteta kako bismo došli do nefiksirane i nefiksirajuće ideje Boga koji se pokazuje samo u slobodi i izvjestan samo za čovjekovu unutrašnjost. U toj izvjesnosti o Bogu mi “iskušavamo” transcencijiju kao “istinsku zbiljnost” iako ona – po sebi – ostaje nemislivom. O tome komentator *Wenzel Lohff* kaže: “Smisao svih onih misli koje kruže oko transcencijije, a koji, usprkos neprekidnom porazu svakog pojedinog znanja izvorno ostaje prvobitnim, može se izreći u prvom filozofskom sadržaju

³⁰ Usp. Julian N. Hartt, *God, Transcendence and Freedom in the Philosophy of Karl Jaspers*, u: *The Review of Metaphysics* 4 (1950), str. 247-258, ovdje str. 252.

³¹ Karl Jaspers, *Von der Wahrheit. Philosophische Logik. Erster Band*, Piper & Co. Verlag, München, 1947., str. 111.

³² Karl Jaspers, *Der philosophische Glaube angesichts der Offenbarung*, str. 212.

³³ Karl Jaspers, *Von der Wahrheit*, str. 216-217.

³⁴ Karl Jaspers, *Einführung in die Philosophie*, R. Piper & Co Verlag, München, 1953., str. 36.

vjere: 'Bog jest'. Ovaj je sadržaj (...) temelj svih ostalih sadržaja vjere."³⁵

Temeljno je pitanje za svaku egzistenciju – smatra li cjelinu svijeta za totalitet bitka, ili transcendiraju svijet i promatra ga kao utemeljenog u nečemu što je samo "iznad svijeta". Takva se odluka "za" i "protiv" transcendencije uvijek odvija u svakom pojedinom čovjeku, stoga Jaspers i može zaključiti, zajedno s Eckhartom i Kierkegaardom kako Boga ima samo za pojedinog čovjeka, za njegovu unutrašnjost. To je "Bog" egzistencije, mislećeg pojedinca koji nadilazi religijske dogme, jer se misao o njemu zadobiva u slobodi transcendiranja koje pojedinac mišljenjem vrši. Nema više apsolutiziranja autoriteta, već je odgovornost na svakome pojedincu.³⁶ Šifra "Bog" potiče na "unutarnje djelovanje", promiče beuzvjetnost egzistencijalne slobode i komunikacije. Svatko sam traži Boga. On postaje alternativa općem obzorju nihilizma koji su anticipirali Nietzsche i Kierkegaard. "Nezaključenost svijeta i neuspjeh svake zaključene slike svijeta, bankrot planiranja u svijetu, čovjekovih projekata i ozbiljavanja, nedovršivost samog bitka čovjeka – sve to svugdje vodi do granice: pred bezdanom se iskušava ništa ili Bog."³⁷ "Bog" se pokazuje kao preduvjet *radikalne otvorenosti i slobode*, suprotan bilo kojem obliku isključivosti ili apsolutiziranja.

Nakon "obezboženja" svijeta i konfrontacije s mogućim nihilizmom Jaspers se, govoreći o transcendenciji, vraća Bogu, i to *Bogu kao odgovoru na dubinsku čovjekovu potrebu da vjeruje*.

Ali, traženje Boga nije moguće ako se već ne pretpostavlja da ga možemo naći. Do njega ne vodi nijedna obvezujuća misao, već samo egzistencija koja ga traži. Ništa me izvana ne može prisiliti da tražim Boga, jer on je iznad sfere mogućeg znanja, jedino ga ja mogu tražiti u svojoj nutрини, ako pretpostavljam da on jest. Čini se kako to ima u vidu *Richard Wisser* kada kaže kako usvajanje Boga kao šifre znači, s jedne strane, kako "za Jaspersa nema Boga u

³⁵ Wenzel Lohff, *Glaube und Freiheit. Das theologische Problem der Religionskritik von Karl Jaspers*, Carl Bertelsmann Verlag, Gütersloh, 1957., str. 80.

³⁶ I upravo na toj liniji treba promatrati Jaspersov stav o religiji: između filozofije i religije vodi se *borba*, jer filozofiji, štoviše filozofijskoj je vjeri imanentno to da je nedogmatična, slobodna, dok je religija nužno vezana u instituciju, dogmu i isključivanje drugačijeg mišljenja. No, i u njihovu sukobu one su obje na istoj razini razumijevanja jer: "filozofiju i religiju razumjeti može samo čovjek koji bilo preko filozofijske bilo preko religijske vjere opstoji kao jedno osobno Ja". (Karl Jaspers: *Philosophische Glaube*, str. 111).

³⁷ Karl Jaspers, *Philosophische Glaube*, str. 34.

smislu da bi čovjek mogao posegnuti za njim kao za nečim danim” ali također i to da “Jaspers nikad ne sumnja u to da ‘prvim ostaje: Bog jest’. Uzor su mu Jeremija i Spinoza koji ne žive iz toga ‘da ih Bog voli nego da on jest.’”³⁸

Svako traženje Boga već pretpostavlja njegovo opstojanje. Bog je pretpostavka, a ne plod filozofiranja jer “(...) samo onaj tko od Boga polazi, može za njim tragati. Izvjesnost o Božjem bitku, ma koliko da je još u začetku i ma koliko da je još neuhvatljiva, pretpostavka je, a ne rezultat filozofiranja.”³⁹ Jaspersova filozofija, odnosno filozofijska vjera tako “živi” iz pretpostavke opstojnosti Boga.

2. *Opstoji bezuvjetni zahtjev.* I ovdje su prisutni “teologijski” motivi. Jaspers smatra kako “vjerujemo da u bezuvjetnom osjećamo Božje vodstvo”.⁴⁰ Bezuvjetni se postupci vrše u ljubavi, borbi, prihvaćanju velikih zadataka. Bezuvjetni me zahtjev nosi, on mi je kao egzistenciji prisutan jedino kao predmet vjere. Ono se bezuvjetno ne može zahvatiti u našoj ljudskoj povijesnosti, stoga ono i posjeduje “beskonačan karakter” i nije moguće ničime izreći. U čovjekovom djelovanju ima nečeg višeg od puke svrhe, dužnosti ili straha od autoriteta. Taj se zahtjev postavlja pred moj opstanak, no on nikada ne postaje vremenit, već ostaje u sferi transcencije: “Ono bezuvjetno sâmo ne postaje vremenito. Tamo gdje ono jest, ono je istovremeno ispriječeno vremenu. Ono se iz transcencije probija u ovaj svijet putem koji vodi preko naše slobode.”⁴¹ Samo slobodna osoba može bezuvjetno djelovati. A ta je sloboda poklonjena od transcencije.

3. *Čovjek je konačan i nedovršiv.*⁴² Ni jedna znanost ne zna što je točno čovjek. Ostaje trajno otvoreno pitanje: “Može li se čovjek uopće i dokraja razumjeti na temelju onog što o njemu možemo znati. Ili, je li on i nešto izvan toga, sloboda, koja izmiče predmetnoj spoznaji, ali koja je prisutna kao neizbježna mogućnost?”⁴³

Jer mi smo, kao moguća “egzistencija slobode”, više od onoga što je moguće ispitati, možemo sami sebe transcendirati. Dovršenog znanja o čovjeku nema. Po slobodi, koja nam se

³⁸ Richard Wisser, *Karl Jaspers. Filozofija u obistinjenju*, Kruzak, Zagreb, 2000., str. 41-42.

³⁹ Karl Jaspers, *Philosophische Glaube*, str. 34.

⁴⁰ Karl Jaspers, *Einführung in die Philosophie*, str. 65.

⁴¹ Karl Jaspers, *Philosophische Glaube*, str. 36.

⁴² Usp. Karl Jaspers, *Einführung in die Philosophie*, str. 62-72.

⁴³ *Isto*, str. 62.

pokazuje u “zahtjevima koji su nam upućeni” i kao “odluke koje moramo donijeti” ponovno iskušavamo vlastitu darovanost iz transcendentnog izvora: “Ukoliko nam je izvjesna naša sloboda slijedit će i drugi korak u našem samorazumijevanju: čovjek je biće koje se odnosi prema Bogu (das gottbezogene Wesen). Što to znači? Mi nismo sebe sami stvorili. (...) Na vrhuncu slobode, kada nam se naše djelovanje čini nužnim, ne posredstvom izvanjske prinude neizbježnog zbivanja po zakonima prirode, već poradi unutarnje suglasnosti da se drugačije i ne želi, u svojoj smo slobodi svjesni sebe kao onoga što nam je dala transcendentija. Što je čovjek više slobodan, utoliko mu je izvjesniji Bog. Kad sam istinski slobodan, siguran sam da to nisam zahvaljujući sebi. Mi ljudi nikada nismo sebi sami dovoljni. Uvijek težimo sebe same nadići, i u tome više napredujemo ukoliko nam je dublja svijest o Bogu (*Gottesbewußtseins*), poradi koje nam u isti mah postaje jasna vlastita ništavost.”⁴⁴ “Nedovršivost” čovjeka, odnosno nemogućnost da ga se svede na pûki opstanak proizlazi upravo iz činjenice njegove slobode. A čovjekova sloboda (koju Jaspers naziva “egzistencijom”) proizlazi iz onoga što se jezikom šifri zove “odnos čovjeka s Bogom” (*Die Gottbezogenheit des Menschen*). “Čovjekov odnos s Bogom nije prirodno dano obilježje. Kako je taj odnos istoznačan sa slobodom, on svakom pojedincu zasvijetli tek onda kad se on iz čisto vitalnog održavanja svojega opstanka, u jednom skoku vrati samome sebi, što znači, kad istinski slobodan s obzirom na svijet postane u potpunosti otvoren prema svijetu, kada je sposoban biti neovisan u odnosu na svijet, jer živi povezan s Bogom. Bog jest za mene u onoj mjeri u kojoj ja istinski egzistiram.”⁴⁵ Nijedna znanost koja proučava čovjeka nikada ga nije u stanju u potpunosti zahvatiti; ukoliko smatra da posjeduje “potpunu spoznaju o čovjeku kao cjelini”, upravo promašuje samu bit čovjeka, njegovu “čovječnost” (*Menschlichkeit*) koja je “sloboda i bogoodnošajnost”.⁴⁶ S time je povezano i pitanje o porijeklu vodstva koje dobiva čovjek. A to je sljedeći sadržaj filozofijskog vjerovanja.

4. *Čovjek može živjeti pod Božjim vodstvom*⁴⁷ Što to znači? Jedino čovjekov opstanak nije isključivo “prirodno događanje”, već njime može slobodno raspolagati, a ta sloboda “priziva vodstvo”. Jaspers ovdje razmatra pitanje o “posljednjem vođenju čovjeka”, i

⁴⁴ Isto, str. 63-64.

⁴⁵ Isto, str. 64.

⁴⁶ Isto, str. 64.

⁴⁷ Usp. isto, str. 65 i dalje.

imajući iskustvo Božjeg vodstva u onome bezuvjetnome, zaključuje: “Teza je filozofijske vjere: čovjek može živjeti pod Božjim vodstvom (Führung durch Gott).”⁴⁸ Ali kako je moguće u filozofijskoj vjeri iskusiti “Božje vodstvo”, ako “Bog nije tjelesan, niti je na bilo koji nedvojbeni način prisutan kao Bog sâm?”⁴⁹ Ako filozofijsko vjerovanje ustraje u “nepopredmećujućoj” ideji “bezobličnog božanstva”⁵⁰ kao odlučujućoj šifri, kako je moguće govoriti o “Božjem vodstvu”? “Ako Bog vodi: kako čovjek čuje što hoće Bog? Ima li susreta čovjeka s Bogom? Kako se on ostvaruje?”⁵¹

Božje vodstvo, kao uostalom i sama ideja Boga, nešto je što proizlazi iz naše vlastite najdublje unutrašnjosti. “Bog nam je prisutan samo kroz čovjeka, a čovjek kroz Boga. Čovjek i Bog su nam izgubljeni jedan bez drugoga.”⁵²

Primjer za “Božje vodstvo” jest “*iznenadni bljesak izvjesnosti*” (Gewißheit) koja se javlja nakon dugih razdoblja kolebanja s obzirom na ključna životna pitanja. Ta se izvjesnost iskušava kao “sloboda koja djeluje moć da se djeluje.”⁵³ Kao primjer takvog “Božjeg vodstva u slobodi i kroz slobodu” Jaspers navodi *Kierkegaarda*, koji je znao da je “uvijek u Božjoj ruci: čuo je Boga u onome što je učinio i u onome što mu se događalo u svijetu”,⁵⁴ ipak to nikada nije rezultiralo nedvosmislenim, jasnim vodstvom, već je riječ o vodstvu koje je iskušavao u “višesmislenosti svega što je čuo”.⁵⁵ Upravo se u toj višesmislenosti zrcali sloboda koja je utemeljena na “transcendentnoj osnovi”.

5. *Svijet ima iščezavajući opstanak između Boga i egzistencije.* Taj se sadržaj prvotno odnosi na uočavanje nužnosti transcendiranja svekolikog bitka koji zatječemo u svijetu. Svaki bitak koji možemo empirijski spoznati, uvijek je u subjekt-objekt rascjepu i stoga nikada nije cjeloviti bitak. “Svi predmeti su samo pojave, nijedan spoznati bitak nije bitak po sebi u cjelini.”⁵⁶ “Pojavnost opstanka”,

⁴⁸ Isto, str. 65.

⁴⁹ Isto, str. 66.

⁵⁰ Usp. Karl Jaspers, *Reply to My Critics*, u: Paul Arthur Schilpp (ur.), *The Philosophy of Karl Jaspers*, Tudor Publishing Company, New York, 1957., str. 782.

⁵¹ Karl Jaspers, *Einführung in die Philosophie*, str. 66.

⁵² Karl Jaspers, *Von der Wahrheit*, str. 1002.

⁵³ Karl Jaspers, *Einführung in die Philosophie*, str. 66.

⁵⁴ Isto.

⁵⁵ Isto.

⁵⁶ Karl Jaspers, *Philosophische Glaube*, str. 36.

smatra Jaspers, temeljni je filozofijski uvid, no ni on nije predmetno naprosto dohvatljiv, već samo u transcendiranju. Transcendirajući pojavnost opstanka, transcendirajuće mišljenje ne dolazi do novog znanja, već je njegov produkt "tržaj svijesti o bitku u cjelini".⁵⁷ Svijetli nam transcencija, a nikada cjelina svijeta. Cjelina je svijeta nemoguća kao predmet, jer svaki predmet koji spoznajemo jest "u" svijetu, a nijedan nije "svijet naprosto". Umjesto toga, Jaspers radije govori o "osvjedočenju u nezaključenost i bezdanost svijeta".⁵⁸ Tako možemo biti otvoreni svim načinima bitka svijeta.

Nakon prevladavanja jedne granice u filozofijskoj orijentaciji u svijetu, uvijek izranja nova – ne nalazimo temelj svijeta. Nema apsolutne slike svijeta – ništa nije beskonačno; svijet nije svediv na jedan jedinstveni princip. Promišljajući početak i kraj, nužno nailazimo na antinomije. A filozofijskom orijentacijom u svijetu mi metodološki prevladavamo beskonačnost, no na granici uvijek ostaje neprevladana beskonačnost i tu dolazimo do transcencije: "Budući da je beskonačnost granica kako orijentacije u svijetu tako i svijeta, *na toj granici*, koja se stalno iznova pojavljuje kao nešto neprobojno u bivstvujućem, koje je objektivno samo kao takva granica negativno osjetno, prisutan postaje *bitak iz drugog izvora*. Kada se prijeđe svijet, ono se u svijetu shvaća kao *egzistencija u odnosu na transcenciju*."⁵⁹ Svijet kao šifra postaje tada medij ozbiljenja transcencije za egzistenciju. Transcencija postaje "prisutna" u svijetu. U konačnici, beskonačnost nije moguće prevladati.

A kad bi beskonačnost bila konačno prevladana, svijet i spoznaja bili bi dovršeni. Upravo nemogućnost njezina prevladavanja postaje teorijska odskočna daska transcendiranja koje, ipak, svoj sadržaj izvlači iz moguće egzistencije kao slobode; jer kad bi pošlo za rukom da se svijet u sebi zaokruži i prozre kao zatvorena stvarnost, onda bi on bio samo on sam i u sebi dovoljan. Više ne bi bio ni u kojem smislu pojava koju bi bilo moguće transcendirati, nego bi, posredstvom sebe samog, bio bitak po sebi i izvor svega.

Zatvorena stvarnost svijeta koja se ne bi temeljila u drugoj stvarnosti svijeta, nego bi takva kakva je sama bila svoj vlastiti početak i izvor, ukidala bi transcenciju: "Stoga je beskonačnost u pojavi korelat transcencije, pa i najjasnija spoznaja u

⁵⁷ *Isto*.

⁵⁸ Usp. *isto*, str. 37.

⁵⁹ Karl Jaspers, *Philosophie I.*, str. 103.

orijentaciji svijeta mora, kao spoznaja koja sebe sagledava, krčiti put preko svijeta k njoj.”⁶⁰

Cjelina svijeta nije cjelina u pravom smislu, već je i sama upravo *granica*. Svijet je, misli Jaspers, nezatvoren u sebi.

Ovakav transcendirajući pristup nezavršenoj stvarnosti svijeta unutar filozofijske vjere ima dvije teologijske konsekvence, prvo, progovara o stvarnosti transcendencije: pojavljuje se skrivena transcendencija u odnosu na “nezatvoreni” svijet: “*Deus absconditus* uzmiče daleko kada bih ga želio pojmiti;”⁶¹ i drugo, svijet postaje “jezik Boga”. U svijetu nam govore mnoge šifre koje uprisutnjuju transcendenciju, a i sama nezavršenost svijeta biva šifrom Boga. Svaka stvarnost u svijetu, u konkretnom povijesnom trenutku, može pojedinoj egzistenciji postati šifra. Za egzistenciju nema susreta s transcendencijom bez svijeta, jer u svijetu se transcendencija može naći kao ono vječno koje se, uvijek putem šifri, vremenski pojavljuje.

4. FILOZOFIJSKA VJERA KAO OSTVARENJE SLOBODE I ISTINSKE KOMUNIKACIJE

Ovih pet sadržaja samo su srce Jaspersova kasnog mišljenja. Oni su *sadržajni okviri* unutar kojih se kreće filozofijsko vjerovanje. Razumska je spoznaja, iz koje proizlazi znanje, determinirana opstankom, a egzistencija je iznad nje. Nema znanja o Bogu, kao ni egzistenciji, već oni opstoje samo kao “predmeti” filozofijskog vjerovanja. Upravo *vjerovanje omogućuje slobodu čovjeka i u isto vrijeme onemogućuje fiksiranje i isključivost*. Egzistencija vjeruje u svojeg Boga, a da ga nikada ne spoznaje. Filozofijska je vjera stoga uvijek između vjerovanja i nevjerovanja, ni sama “ne zna vjeruje li i u što vjeruje”. Čovjek mora ostati slobodan, otvoren za bezgraničnu komunikaciju. Ta komunikacija proizlazi iz zahtjeva *uma* koji je i sam “totalna volja za komunikaciju”. Upravo je um veza svih načina Obuhvatnog u nama, koje ne dopušta da se nijedno biće potpuno ne odvoji, odnosno da u rasutosti postane ništavo.

“Totalna volja za komunikacijom” proizlazi iz *nezadovoljstva* necjelovitom komunikacijom. Samo je potpuna komunikacija istinita i donosi pomake.

⁶⁰ *Isto*.

⁶¹ Karl Jaspers, *Philosophische Glaube*, str. 37.

Egzistencija je nužno upućenost na drugoga jer egzistencije nema bez *komunikacije*; bez komunikacije ostaje samo *ništa* o kojem tako često govori Jaspers. Nezadovoljstvo komunikacijom s opstankom nagoni nas na dublju i istinitiju komunikaciju, koja nas upućuje na drugoga, ali i na posljednju, *apsolutnu mogućnost komuniciranja* – na transcendenciju. Egzistencija tada postaje “pokazatelj koji ukazuje na jedno ‘s one strane svekolike predmetnosti’”.⁶² Komunikacija koja se ovdje očituje, uvijek je *borbena*, ali to je *borba iz ljubavi*, koja uvažava svakoga i ne nameće samu sebe. Jaspersova se misao tu pokazuje kao istinska filozofija radikalne otvorenosti, koja je “netolerantna jedino prema netoleranciji samoj”.

Bez komunikacije kao otvorenosti nema ni filozofijske vjere, ako filozofiju razumijevamo u Jaspersovom smislu kao *individualni egzistencijalni čin*; čin mislećeg pojedinca kojeg ne ograničava nikakav izvanjski autoritet ili dogmatika; samo sloboda od unaprijed zadanih obrazaca danih u fiksirajućim objektivitetima države i religije oslobađa komunikaciju.

Stoga je i filozofijsku vjeru moguće odrediti i kao *vjeru u radikalnu komunikaciju* koja se ozbiljuje kao potraga za egzistencijalnim istinama, jer “istina je ono što nas povezuje i istina ima svoj izvor u komunikaciji”.⁶³

I sam je istinski čovjekov bitak za Jaspersa predmet vjerovanja, a ne znanja. Filozofijska vjera upravo je proizišla iz uočavanja istinskog potencijala čovjeka. Čovjek je istovremeno “ništa”, ali je istovremeno pogođen onim “prije” i “iznad” bitka svijeta: i sam je paradoksalan: u njegovoj se konačnosti pokazuju njegove mogućnosti koje se pružaju do beskonačnosti. Stoga je čovjek pozvan vjerovati u svoje mogućnosti. Samo tako on može ostvariti svoj istinski bitak. I neuvjetovano tako postaje zbiljsko u njegovoj odluci da ostvari svoje mogućnosti. Filozofijska vjera postaje tako nastojanje oko postizanja individualnog jastva u mediju uma.

Tako, putem filozofijske vjere on samog sebe prepoznaje poklonjenim, prepoznaje da nije po samome sebi on sâm, već svoj izvor prepoznaje u transcendenciji. Transcendencija, kao izvor čovjeka, postaje ujedno i izvor njegove slobode. Ona se ne nameće, nema sigurnih putova do nje. Govoreći jezikom šifri, “Božje vodstvo” je individualno. Svaki pojedinac čovjek u svojem životu prepoznaje Boga na jedinstven način. Nema ograničenja,

⁶² Karl Jaspers, *Philosophie I.*, str. 26.

⁶³ Karl Jaspers, *Philosophische Glaube*, str. 46.

dogmi, autoriteta, već samo odgovornost koja proizlazi iz slobode da se susretne Boga u samome sebi i svojem životu. Nema ni trajne sigurnosti, ni sigurnog utočišta. "Bog" filozofijskog vjerovanja tako postaje izvor slobodnog pojedinog čovjeka i izvor onog bezuvjetnog u njemu. Transcendencija oslobađa, a ne zarobljava. A za Jaspersa filozofijska je vjera put u slobodu i, konzekventno tome, u istinsko filozofiranje.⁶⁴

5. ZAKLJUČNE MISLI

Filozofijska je vjera svjesna ograničenosti čovjeka i njegovih stradanja koja se očituju u graničnim situacijama, ali upravo su ta stradanja mjesto gdje je njezina mogućnost najizvjesnija. Po vjeri čovjek nadilazi svoja ograničenja, svoju usamljenost i vrši "skok" k onome neizvjesnom, ali koje je usprkos toj neizvjesnosti jedini oslonac – transcendenciji. Usprkos nemoći i stradanju koje doživljava u svijetu, čovjek može nadići sva ograničenja i zadobiti sigurnost u onome što ne ovisi o svijetu, već je iznad svijeta. "Bog" kojem se pojedinac u neizvjesnosti utječe smiraj je egzistencijalnih paradoksa.⁶⁵ "Bog" je - kao "temeljna šifra" transcendencije – "mjerodavno ime" za ono "Obuhvatno svega obuhvatnog" (*das Umgreifende alles Umgreifenden*), onkraj spoznatljivosti, i uopće subjekta i objekta. Stoga o transcendenciji ne možemo reći ništa osim da jest, te da je opće nepriopćiva i opće nedostupna. I iz temeljnog obzorja ona se pokazuje kao izvor našeg bitka. Znanje ne može doprijeti do transcendencije. Jedini je pristup putem *vjere*, i to *filozofijske*.

U tome smislu, sva se filozofija pokazuje kao priprema za filozofijsku vjeru, za koju je potrebna i potvrda – trajno nastojanje

⁶⁴ "Filozofijsko vjerovanje je za Jaspersa karakteristika pravog filozofiranja nasuprot znanstveno-predmetnom znanju. Filozofijsko se vjerovanje javlja pred iskustvom relativnosti predmetnosti, zatim kao iskustvo ne-znanja bitka i zapadanja u vrtoglavost. To su 'granične situacije' ljudskog opstanka, npr. smrt. U njima se može zadobiti bezuvjetni oslonac u vlastitoj odluci i time uporište spram relativnosti koja se transcendira u beskonačno" (Goran Gretić: 'vjera', u: Vladimir Filipović (ur.): *Filozofijski rječnik*, 2. izdanje, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1984., str. 351-352).

⁶⁵ Usp. Miladin Životić, *Jaspersova teorija o paradoksalnosti ljudske egzistencije*, u: Karl Jaspers, *Filozofija egzistencije/Uvod u filozofiju*, Prosveta, Beograd, 2.s.a., str. 24. "Vjera je težnja za izvjesnošću i sigurnošću u borbi za osobni smisao života, borbi koja ostaje osobna stvar, stvar izolirane jedinke u otuđenom svijetu, svijetu demonskih i autoritarnih sila. Vjera je neophodnost da se traži mir u strahu i strepnji, izvjesnost u neizvjesnoj i nesigurnoj stvarnosti."

oko samoostvarenja vlastite egzistencije u konkretnom povijesnom trenutku. I upravo zato što je povijesna, konkretno ostvarena u jednom povijesnom trenutku, nije ju moguće zatvoriti u općenito. Ona je slobodna, povijesna i uvijek u nastajanju.

MAN AND HIS POSSIBILITY. KARL JASPERS'
PHILOSOPHICAL FAITH

Summary

The main idea of this paper is to represent Karl Jaspers' idea of "philosophical faith". It is one of key concepts in Jaspers' late thought. "Philosophical faith" is "the third way" between exclusivism of religion and science. Such a faith cannot be confessed in defined statements, but it can be declared in propositions – "philosophical contents of faith" such as "God is", "There is an unconditional imperative", "Man is finite and imperfect", "Man can live in God's guidance", "The world has infinitesimal existence between God and existence".

"Contents of philosophical faith" are not compulsory or scientific knowledge; each of them rather has its own source in a fundamental experience of "Existenz" - they are source of man's freedom, and, therefore, a true source of "existential" philosophizing.

Key words: Karl Jaspers, philosophical faith, freedom, Existenz, transcendence, science, religion.